

sens) litteraturhistorie og Brix' arbejder øvede, som forfatterne har bemærket sig (p. 80), stor indflydelse på danskundervisningen i gymnasiet og vel, direkte eller indirekte, også i folkeskolen igennem mange årtier. Om det også gjaldt afløseren fra 60'erne, har jeg ingen erfaring for; det er ikke mit indtryk at den i så henseende har kunnet måle sig med »de gamle«. Det er tydeligvis hensigten med den nye litteraturhistorie, der er udarbejdet med støtte fra Statens humanistiske Forskningsråd og i den forstand blåstemplet, at sætte sig i forgængernes stole. Og det vil vel lykkes, al den stund kollektivets årgang sidder velanbragt på universiteter, seminarier og gymnasier. Formidling medfører let forenkling eller endda forsimpning. Sådan kan det være gået med nogle af Vilh. Andersens og Brix' snurrige indfald og fikse ideer, ligesom man nogle steder i 40'erne og 50'erne talte ordklasser op. Tør man fortrøste sig til at lærerne nu i 80'erne vil bruge den nye litteraturhistorie på en sådan måde at deres elever får indtryk af at de litterære værdier ikke er udtømmende karakteriseret ved påklistring af etiketter som borgerlig og småborgerlig, progressiv og ultrakonservativ, etc.?

Erik Rasmussen

Solvejg Bjerre: *Den hvide rug, den blide rug – Jeppe Aakjær og »Jenle«*. (Poul Kristensens forlag, Herning, 1980). 63 s.

Aakjærs datter, Solvejg Bjerre, har været i »Jenle«s fotoalbums og gennem dem genoplevet forældrenes liv på den berømte gård, som digteren 1906-07 lod opføre på åben mark ved Astrup vig på Sallings østkyst – »med den bare ende ud til alle vinde«. Til billederne fortæller hun om gårdens dagligliv med folk og fæ, om kunstnerægtesparret –

fru Nanna var en dygtig billedskærer og skulptør – om de berømte Jenlefester og lidt om tiden efter Aakjærs død i 1930. Det er blevet til et charmerende og hyggeligt tilbageblik til en tid og et sted, der spillede en stor rolle for mange mennesker – også ud over de berømtheder: politikere og kunstnere, som kom til festerne eller på besøg i hverdagen, altid gæstfrit modtaget. Aakjærs socialreformatoriske indsats påkaldte sig fornyet interesse i 1970'erne, og hans sange synges endnu til pragtfulde melodier fra samtiden. Men den store del af hans lyrik med dens helt særlige tone dyrkes næppe af mange i dag, og det er i grunden en skam. Solvejg Bjerres bog er som den fra en fjern fortid; men for mange vil den kalde minder frem – også hos nærværende anmelder, der har kendt et par af de personligheder, der afbildes, og også som dreng været til Jenlefest – og aldrig glemt det!

Finn H. Lauridsen

Tage Kaarsted og Per Boje: *Thomas B. Thrige. Primus Motor*. (Thomas B. Thriges fond, 1983), 236 s.

Firmaer og virksomheder markerer deres mærkedage forskelligt. Nogle nøjes med særlige arrangementer for medarbejderne, mens andre festligholder begivenheden med udsendelse af et særligt skrift, et jubilæumsskrift, der naturligvis kan være af forskellig kvalitet, såvel indholds- som udstyrmæssigt.

I nogle tilfælde overlades skribentrollen til en medarbejder, hvis særlige kvalifikation måske blot er den, at han har interesseret sig for virksomhedens fortid. Der er dog også set flere eksempler på, at lejligheden benyttes til at få en ældre medarbejder til at gå på førtidspension, og med loven i hånd er der så plads til aflønning af 200 ar-

bejdstimer årligt. Atter andre virksomheder henvender sig til et reklamebureau – og så får de, hvad der betales for: En fin tryksag på godt papir – men ofte med et fagligt svagt indhold.

Den bedste løsning er naturligvis at tage kontakt med en faghistoriker. For hvad er virksomhedshistorie i grunden andet end almindelig historie set inde fra virksomheden, da den jo er et element i samfundsudviklingen og nødvendigvis må fungere og virke på de præmisser, som lovgivning og den tekniske og merkantile udvikling giver mulighed for.

Det er lykkeligvis den løsning, Thoms B. Thriges Fond valgte, da det skulle markere 50 året for Fondens oprettelse. Resultatet er da også blevet et spændende stykke iværksætter- og industrihistorie.

Opgaven er delt mellem de to forfattere, således at Tage Kaarsted biograferer personen Thomas B. Thrige, mens Per Boje skriver om selve virksomheden og dens produktion, set i et samfundsmæssigt og branchemæssigt perspektiv.

Der kan naturligvis altid rejses kritik af en sådan opdeling, men den tilgodeser den knap så interesserede læser, der således kan nøjes med at læse det meget levende og underholdende portræt af fabrikanten.

Kaarsted tegner med sikker hånd de ydre rammer for manden og familien, viser hvorledes Thrige allerede i de unge år målrettet søgte til udlandet og til USA, hvor han også bevidst søgte den nyeste viden: teknisk, produktionsmæssigt og afsætningsmæssigt.

Kaarsteds portræt viser Thrige som storfabrikant, lokalpolitiker, donator og endelig som privatperson. Som offentlig person havde Thrige betydelig succes, men Kaarsted viser, hvordan han i de senere år privat mødte megen modgang. Han måtte således nødtvun-

gent erkende, at ingen af hans børn kunne videreføre fabrikken, og at fabrikantens stadig dårligere ægteskab kunne få uheldige konsekvenser for virksomheden. En løsning på disse vanskeligheder lå i etablering af en fond, der blev til ved årsskiftet 1933/34, og hvortil han overførte størstedelen af sin formue.

Per Bojes afsnit har en ganske anden karakter. Han indleder med at beskrive det teknologiske grundlag for Thriges virksomhed: Danmarks industrielle udvikling og fremvæksten af den første spæde elektrificering. Thrige etablerede sig på det elektromekaniske marked på et yderst gunstigt tidspunkt med stigende efterspørgsel. Til at begynde med leverede han fortrinsvis til det lokale marked, men virksomheden blev hurtigt landsdækkende. En forklaring på den hurtige succes ses i lyset af den nyeste teknologi og markedets teknisk mest perfekte motor, udviklet af Thrige selv.

Der fortsættes med en indgående beskrivelse af salg og udvikling af nye produkter under skiftende konjunkturer og med en beskrivelse af virksomhedens overgang til standardisering af komponenter.

Et interessant højdepunkt er en analyse af branchesamarbejdet i Dynamotor fra 1922, hvor målet for medlemmerne var prisaftaler mellem de danske fabrikanter, vendt mod udenlandske konkurrenter netop i en tid med et vigende marked under lavkonjunkturen efter Første verdenskrig. Thrige og Titan var de ledende i dette arbejde, der ikke blev mindre interessant, da der i 1927 yderligere blev lavet en samarbejdsaftale mellem Dynamotor og Protektor, der var elektroinstallatørernes brancheforening.

Virksomhedens hele organisation underkaster Per Boje en indgående analyse, og det påvises, hvordan løn-

omkostningerne bevidst blev holdt nede ved indførelse af billigere arbejdskraft og maskiner, således at produktionsværdien pr. medarbejder steg.

Også en undersøgelse af virksomhedens finansiering afdækker interessante træk. De første år måtte fabrikanten ty til stadig flere lån hos den nærmeste familie, men hurtigt steg egenkapitalens andel, og virksomheden blev særdeles velkonsolideret.

Per Boje påviser også, hvordan fabrikken havde et klart blik for markedet og behændigt var i stand til at tilbyde nye produkter. Det understreges, at Thrige tidligt – sikkert under indtryk af USA-årene – netop tillagde reklamen afgørende betydning for virksomhedens afsætning.

I et sidste hovedafsnit behandles Thriges interesse for automobilproduktion og overtagelse af De forenede Automobilfabrikker og siden af Vognfabrikken Scandia i Randers i 1930. Dette køb skulle ikke blot medvirke til at reducere den indenlandske konkurrence, men også sikre moderfirmaet afsætning af elektrisk udstyr til tog og sporvogne, og med en stor økonomisk indsats blev fabrikken i Randers da også moderniseret i 1931. I dag er den en af hjørnestenene i Thrigefonden.

Sammenholdes de to forfatteres bidrag er forskellen i angrebsvinklen påfaldende. I Kaarsteds afsnit spiller personen Thomas B. Thrige en afgørende rolle for hele virksomhedens udvikling, mens han for Per Boje reduceres. Her er der til gengæld en tendens til at erstatte personen og vel også medarbejderne med tabeller, der så står som et vidnesbyrd om virksomhedens »drivkræfter«. Naturligvis er tabellerne meget sigende, men på den anden side har de en tendens til at anonymisere medarbejdere og ingeniører. Det kunne nok have været af interesse at få klarlagt ikke mindst ingeniørernes be-

tydning for virksomhedens udvikling.

Forskellen i de to afsnit er så åbenbar, at læseren kan få den opfattelse, at historiesynet hos de to forfattere må være forskelligt – men forskellen er måske bevidst?

Det er et værdifuldt stykke industrihistorie, der her er fremlagt på en sober og fængslende måde – og så er det hele naturligvis velillustreret med bl.a. virksomhedens omfattende annoncemateriale og fotos.

Det er et imponerende kildemateriale, der er gennemgået og benyttet. Virksomhedens eget arkiv synes kun delvis bevaret, men med sikker hånd er det alligevel lykkedes for forfatterne på grundlag af andet materiale – trykt som utrykt – fra bl.a. banker, organisationer, andre elektromekaniske virksomheder, fabrikstilsynet og meget mere at skabe et solidt billede af virksomheden.

Det skal derfor påskønnes, at Fondet valgte den løsning at lade faghistorikere udarbejde virksomhedens 50-årsskift. Med det fremlagte arbejde er der skabt et godt grundlag for den videre forskning i et forsømt industrihistorisk område – elektrificeringen af Danmark.

Henrik Fode

Reginald Spink: *40 år efter. En englænders spredte erindringer om krig og fred.* (Odense Universitetsforlag, 1983). 133 s.

Reginald Spink, der sammen med Ralph Hollingworth i 1940-41 opbyggede SOEs danske afdeling, har lidt samme skæbne som mange andre, der var centralt placeret i dansk modstandsbevægelse. I deres erindringer har de sådan set spændende ting at berette; men de føjer alligevel kun få nye detaljer til, hvad man allerede længe